

УДК 338.24

Журавльова Т. А.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Петрашевська А. Д., Жаданова Ю. О.

Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова

РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РІВНІ ДЕРЖАВИ

Досліджено напрямки та принципи державного регулювання інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, управління, державне регулювання.

Загальносвітова тенденція глобальної економіки, панування інформаційних технологій і комунікаційних мереж, які випереджують накопичення гуманітарного, зокрема інтелектуального, потенціалу, – великою мірою визначають принципи довгострокової стратегії розвитку постіндустріальних суспільств.

Базові процеси трансформації, від централізованих економік до ринкових і від закритих до відкритих, глобальної конкурентоспроможності економіки ще не забезпечують перемоги у світовій конкурентній боротьбі. Досягнення прогресу в глобальній економіці передбачає насамперед потребу в розвитку гнучкої інноваційної моделі.

Як свідчить світовий досвід, визначення національних пріоритетних напрямів розвитку науки і технологій складається з трьох взаємозалежних процесів: формування головної стратегічної мети держави, облік загально визнаних світових пріоритетів та відображення національних особливостей, специфіки країни.

Дослідженню цих питань присвятили наукові публікації О. І. Амоша, С. Афонцев, В. Гусев, Е. В. Гриньов, О. І. Дація, В. Куценко, В. Новицький.

Однак, на наш погляд, питанням пошуку управлінських дій орієнтованих на інноваційний розвиток, приділяється недостатньо уваги.

Метою написання статті є обґрунтування концептуальних підходів до проблем підтримки інноваційної діяльності в Україні.

Згідно з вимогами часу, основою стратегічного курсу розвитку України, її визначальними пріоритетами мають стати розроблення й реалізація державної політики, спрямованої на структурну модернізацію господарського комплексу, як найшвидший його перехід на інноваційний шлях розвитку і становлення України як високотехнологічної держави. У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір» підкреслюється, що «стимулювання науково-технологічного розвитку, реалізація структурно-інноваційної стратегії повинна стати однією з визначальних цілей уряду, Верховної Ради, органів виконавчої і представницької влади на місцях», а також, що «держава може стати

безпосереднім провідником інноваційного розвитку, замовником і організатором досліджень і розробок на найбільш сучасних напрямках науково-технічного прогресу». Отже, пріоритет інноваційного розвитку національної економіки й активна роль держави в процесі структурних перетворень визначено на державному рівні. Інноваційний розвиток наразі стає не лише «національною економічною ідеєю», а й тактикою державної економічної й гуманітарної політики [1].

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енергота ресурсозберігаючих технологій, виробництва й реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Держава повинна створювати сприятливі умови для інноваційної діяльності, формуючи єдині цивілізовані правила й механізми, що сприяють розвитку всіх суб'єктів інноваційної сфери [2-4]. Основні принципи та напрямки регулювання інноваційної діяльності представлені в табл. 1.

Таким чином, державне регулювання інноваційного розвитку є складовою системи управління господарюванням країни. Використовуючи важелі державного регулювання державні органи формують інноваційну систему держави, визначають конкретні цілі, завдання, напрями інноваційних процесів та інноваційної діяльності, забезпечують можливості та умови для розвитку інноваційної сфери на рівні підприємства, галузі та регіону, країни в цілому.

Державне регулювання умов інноваційної діяльності здійснюється через систему податків, проведення амортизаційної політики, надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв; проведення кредитної політики; через державні норми та стандарти; антимонопольні заходи; регулювання сфер і об'єктів інвестування інновацій; регулювання фінансових інвестицій. Розглянемо окремі засоби регулювання інноваційної діяльності.

Таблиця 1

Основні напрями та принципи державного регулювання інноваційної діяльності

Принципи	Напрями
Формування відповідної нормативно-правової бази	Формування портфелю державних замовлень на здійснення науково-дослідних робіт
Ефективне використання ринкових механізмів	Формування, раціональне розміщення, ефективне управління інноваційним потенціалом
Збереження і розвиток інноваційного потенціалу	Створення сприятливого клімату для залучення інвестиційних ресурсів в інноваційну сферу, координація інноваційної діяльності
Підтримка міжнародної науково-технологічної кооперації	Створення правової бази інноваційних процесів

Продовження таблиці 1

Розвиток інноваційної інфраструктури	Кадрове забезпечення інноваційної діяльності шляхом створення відповідних програм навчання в державних навчальних закладах
Інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності	Формування відповідної інноваційної інфраструктури
Сприяння підготовці відповідних кадрів	Регулювання міжнародних аспектів інноваційної діяльності шляхом визначення загальноекономічної та наукової стратегії
Втілення інноваційної моделі розвитку економіки	Фінансування інноваційної діяльності за рахунок бюджетних коштів і коштів спеціальних фондів
Визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку	Підтримка розвитку науки і формування малого інноваційного підприємництва

1. Законодавчі акти.

Прийняття законів і правил, що регулюють економічну діяльність, а також контроль за їх виконанням. Створюючи законодавчу базу, держава встановлює юридичні принципи функціонування економіки, виконувати які зобов'язані всі суб'єкти економічної діяльності.

Правовою основою інноваційної діяльності в Україні є Конституція, Господарський Кодекс України та низка Законів України й нормативних документів, зокрема:

1) Послання Президента до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки».

2) Закони України: «Про інвестиційну діяльність» (2000), «Про інноваційну діяльність» (2002), «Про наукову і науково-технічну експертизу» (1995), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1991), «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (2008), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2003-2013 роки» (2003).

3) Концепція науково-технологічного й інноваційного розвитку України (схвалена Верховною Радою 13.07.99 р.).

4) Програма діяльності Кабінету Міністрів України, інші законодавчі акти, що регулюють відносини у цій сфері.

Крім того, правове поле здійснення інноваційної діяльності формують законодавчі акти, які прямо її не стосуються, але здатні створювати як стимули для її розвитку, так і перешкоди (податкове законодавство, законодавство про створення і функціонування вільних економічних зон тощо).

2. Обсяги і джерела інвестицій.

Держава у своєму розпорядженні має дієві важелі регулювання інвестиційних потоків, у процесі використання яких відбувається переміщення фінансування від централізованих до децентралізованих джерел. Серед засобів перерозподілу фінансових ресурсів важливе місце належить державним асигнуванням і дотаціям.

Державні асигнування – це виділення певної суми грошових коштів на фінансування господарських об'єктів, видів діяльності або соціальних програм за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також державних позабюджетних фондів.

Для бюджетних асигнувань встановлюються обов'язковий обсяг і цільове призначення витрат бюджетних коштів. Розміри асигнувань для окремих установ визначаються їх кошторисами. Грошові кошти на витрати, відповідно до визначених обсягів асигнувань, надаються установам шляхом відкриття кредитів фінансовими органами в банківських установах.

Бюджетні асигнування на інновації перераховуються фінансовими органами банкам, які й фінансують виконання робіт. За допомогою асигнувань із державного бюджету держава здійснює цілеспрямований вплив на господарські об'єкти у вигляді прямої державної допомоги на впровадження тих чи інших заходів.

3. Податкові важелі.

Одним із головних засобів впливу на інноваційні процеси є податки та податкові пільги. На інноваційну діяльність, яка визначає вихідний момент підприємництва, впливають усі податки й платежі, пов'язані з виробничо-господарською діяльністю. За допомогою податкових пільг держава може стимулювати виробництво найбільш необхідних видів продукції, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, підтримувати режим енергозбереження.

Держава може використовувати податки для досягнення пропорційності в економічній структурі виробництва й обміну. Особливо важливо, шляхом відповідної податкової політики стимулювати зростання нагромадження, тобто сприяти капіталізації частини доданої вартості. За допомогою податкової системи можна регулювати також територіальне розміщення виробничих сил, надаючи податкові пільги підприємствам і галузям, які освоюють віддалені або відсталі регіони [5-6].

На відміну від прямого субсидування, податкові пільги надають право скористатись субсидіями в непрямій формі всім виробникам без заздалегідь визначених обсягів фінансування. Така форма економічного впливу дає змогу уникнути безпосереднього державного втручання у справи субсидованих компаній.

4. Розробка і реалізація державних і цільових комплексних програм.

Метою інноваційної політики є сприяння розвитку науки і техніки, підвищення інноваційної активності, що забезпечує конкурентоспроможність національної економіки. Виходячи з цієї мети, держава визначає пріоритетні напрямки розвитку інноваційної діяльності на різних рівнях, формує державні, галузеві, регіональні та місцеві програми та обирає основні шляхи підтримки підприємств, які працюють над виконанням державних інноваційних програм. Пріоритетні напрямки – це тематичні сфери науки і техніки, які мають першочергове завдання для досягнення перспективних і поточних цілей соціально-економічного розвитку. Вони формуються під впливом національно-економічних, політичних, екологічних та інших чинників.

5. Ліцензування і квотування.

До стаціонарних засобів державного регулювання можна віднести ліцензування, квотування, стандартизацію та експертизу інноваційно-інвестиційних проектів як прямих засобів впливу держави.

6. Підтримка інфраструктурних утворень.

Великого значення для ефективності інноваційної діяльності має розгалужена ринкова інфраструктура, яка передбачає широку мережу банківських установ, кредитних інституцій, фондових бірж, інвестиційних фондів та інвестиційних компаній. Не менш важливого значення набуває розвиток страхових компаній, які повинні надавати широкий комплекс страхових послуг. Підвищується потреба в послугах консалтингових фірм, які виконують інформаційні та проектні роботи.

7. Фінансово-кредитні важелі.

Будь-яке підприємство має бути поставлене в умови, за яких воно використовуватиме власні кошти, далі банківський кредит, і, нарешті, асигнування з державного бюджету. Банківський відсоток як один з головних інструментів фінансово-кредитної політики має відігравати подвійну роль: стимулюючу й попереджальну, що пов'язано з процесом авансування позичених коштів і розподілу вартості, створеної за їх допомогою.

Грошово-кредитний механізм має забезпечити узгодженість між матеріально-речовим і вартісним складом позикового фонду в процесі розширеного відтворення, між позиковим фондом та суспільними потребами в кредиті на базі певної норми ефективності витрат, що кредитуються.

При забезпеченні інноваційної діяльності особливе місце належить фінансовим ресурсам, насамперед тому, що вони забезпечують умови реалізації інших елементів, а також виконують роль їх кількісної оцінки. Спиратися на відповідні фінансові ресурси важливо й формуючи пріоритети інноваційного розвитку.

Дослідження показало, що активізація інноваційної діяльності в умовах ринкової економіки, передусім, пов'язана з пошуком джерел і форм фінансування, які повинні забезпечити баланс між інноваційними витратами та фінансовими можливостями. Для успішного розв'язання цих завдань повинні бути визначені, насамперед, засади, що сформулюють теоретичну базу, необхідну для побудови механізму фінансового забезпечення як невід'ємної складової інноваційної моделі розвитку економіки держави та галузі інфокомунікаційних технологій (ІКТ).

Отже стимулююча інноваційна політика, орієнтована на економічне зростання – це комплексне явище, яке охоплює елементи, з одного боку, національної макроекономічної політики щодо створення сприятливого інвестиційного клімату реалізації інноваційних проектів, а з іншого – запровадження на державному рівні спеціальних стимулів інноваційних технологічних змін, які пов'язані з реалізацією таких управлінських дій, як:

- пряме державне фінансування інноваційних інвестицій по реалізації програм структурної перебудови економіки;
- пряме державне фінансування інвестицій в розвиток сучасної інноваційної інфраструктури;

- застосування системи пільг щодо податку на прибуток за умови його використання на інноваційні інвестиції; запровадження статистичного обліку щодо обсягів та результатів використання інвестиційно-інноваційних податкових пільг;

- введення системи податкового кредитування приросту обсягів витрат підприємств на дослідження та розробки;

- запровадження системи стимулювання кооперації науки і виробництва в інноваційному процесі;

- дозвіл прискореної амортизації основних фондів підприємств;

- забезпечення сприятливих торговельних умов для розвитку процесів ефективного формування конкурентоспроможного національного товаровиробника інноваційних продуктів, відстоювання прав та інтересів вітчизняних інноваторів на зовнішніх ринках;

- удосконалення економічних відносин щодо охорони прав промислової власності.

Список літератури:

1. Афонцев С. Экономическая политика и модели экономического развития / С. Афонцев // Мировая экономика и международные отношения. – М., 2012. – № 4.
2. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 16-31.
3. Дацій О. І. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку регіону / О. І. Дацій // Науковий часопис. – 2010. – № 12. – С. 179-180.
4. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 року № 3715-VI//ВВР. – 2011. – № 42. – Ст. 8.
5. Гусев В. Державна інноваційна політика: аспекти інтернаціоналізації / В. Гусев // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 77-84.
6. Гринев Б. В. Инноватика / Б. В. Гринев, В. А. Гусев. – Х., 2004. – 452 с.
7. Куценко В. Наука в інноваційній економіці / В. Куценко // Науковий світ. – 2009. – № 8. – С. 18-19.
8. Новицкий В. Императивы инновационного развития / В. Новицкий // Экономика Украины. – 2007. – № 2. – С. 45-52.

Журавлёва Т. А.

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Петрашевская А. Д., Жаданова Ю. А.

Одесская национальная академия связи имени А.С. Попова

РЕГУЛИРОВАНИЕ И ПОДДЕРЖКА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УРОВНЕ ГОСУДАРСТВА

Резюме

Исследованы направления и принципы государственного регулирования инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, управление, государственное регулирование.

Zhuravlyova T. A.

Odessa I.I. Mechnikov National University

Petrashevskaya A. D. Zhadanova J. A.

Odessa National Academy of Telecommunications named after A.S. Popov

**STATE REGULATION AND SUPPORT
OF THE ENTERPRISE INNOVATIVE ACTIVITIES**

Summary

Principles and practices of state regulation of the enterprise innovative activities are studied.

Key words: innovation, innovative activities, management, state regulation.